

Kadedus

Jaan Undusk

Peaminister Kaja Kallasel on meie poliitilise kõnekultuuri värskendamisel olulisi teeneid. Eriti just oma välispoliitilistes seisukohavõttudes on ta suutnud kummutada eelarvamuse, et tark poliitik jätab endale alati „diplomaatilisi“ taganemisteid. Kahe viimase aasta kõnes Eesti Vabariigi aastapäeva eelõhtul on Kallas tõestanud, et riigi tegevjuht saab olla aval, täpne ja ühtlasi emotsionaalne, andes eeskju ka laveerivate suurriikide liidritele.

Viimase pidupäevakõne karm tõdemus – sõda Ukrainas on Putini ja Venemaa rahva ühine kuritegu – oli meile aasta jooksul selgeks saanud. Kõige kurvem on asjaolu, et ka vene intelligents, kelle poliitilisest autundest Juri Lotman kord Tartus loenguid pidas, seisab, näpp suus, diktaatori selja taga, tuues vaid aeg-ajalt kuuldavale ambivalentseid piuksatusi. Öeldakse – hirm. Inimesed kardavad. Kuid suur osa sellest intelligentsist töötab turvalistel ametikohtadel lääneriikides, nautides sealse elu eeliseid. Nendestki teevad suu lahti vaid vähesed. Kas ollakse vaikumisi seda meelt, et Ukraina ongi risu vene rahva silmis?

„On Venemaal siis maad vähe, loodusvaradest puudus, või mida paganat loodeti selle kallaletungiga saavutada?“ See on Kaja Kallase küsimus tema viimases kõnes. Kallas ei ole loomulikult ainus, kes selle küsimuse esitanud. Ja enam levinud vastuste hulgas kõlavad ka need: süüdi on suurrahvalik šovinism ja müstiline vene hing. Religioosse müstikaga ma vägivalda ei õilistaks, sest müstikud on ideedeajaloos käinud pigem teisitimõtlejate raskeid radu. Aga mida on erilist tänases suurvene šovinismis?

Võib-olla tasub taas katsetada vanu moraalimõisteid. Mulle näib, et Vene riigi ja sedakaudu ka vene rahva lähtekohaks suhtumises oma naabreisse on kujunenud kadedus. Enesekriitiliselt tuleks nüüd esmalt tunnistada, et eestlaste kõlbeline nõrkus on – osalt ka sakslastelt õpitud – kitsidus. Eestlane on põhiliselt kitsi, hoiab kokku nii enda kui oma vara arvel. Venelane ei ole kitsi, aga venelane on kade. Vene inimene ei taha, et teistel oleks teistmoodi kui temal. Miks peakski? Vene inimene on sõbralik, kuni sa oled nagu tema. See tähendab – kuni sa tunnistad tema paremust oma erisuste ees. Kui sa seda ei tee, tekib varem või hiljem konflikt.

Kunagi oli õppurite seas käibel sentents, mis punase niidina jooksis läbi tollaste ajalookäsitluste: „Venemaa ei saanud lubada, et alad, mis olid tema piiridele nii lähedal, ei kuulunud talle.“ See on Vene riikluse loogika. Paras pähkel semiootikuile, kellele piir on fundamentaalse tähtsusega mõiste, üleminek ühest süsteemist teise. Vene riigi piiritlemisel ei ole üleminekut ühest süsteemist teise ette nähtud. Ideaalis ei ole Vene riik määratletud mitte piiri, vaid piiri ületamise võimalusega. Seal, kus piiri saab ületada, ongi Vene riik. See, mis tavaisiku tasemel võrdsustati nõukogude ajal riigireetmisega (piiri ületamine), oli korporatiivsel tasemel riigi määratlemise alus. Paras pähkel küll, aga tegelikult kadeduse poliitiline definitsioon: Venemaa ei saa lubada, et alad, mis on tema haardeulatuses, on kellegi teise omad.

Kadetseja on iseseisvusetu, sest ta määratleb end pidevas võrdluses kellegi

teisega. Kui teisel on midagi head, mis on teistmoodi kui temal, siis tajub kadetseja seda enese puudujäägina. Aga teisel on alati midagi head, mis on teistmoodi kui temal. Seetõttu, nagu ütleb Francis Bacon, ei tunne kadetus puhkepäevi.

Kadedus tekib ihast võrrelda – olukorras, kus võrdluse tulemust ei pruugita taluda. Rangelt võttes pole mõtet kadestada looduselt saadud annet või ilusamat näolappi, või seda, et teine mees on Inglise kuningas. Aga ega kadetus sellest hooli. Teda rahuldab teistmoodi-olemine vaid kui nõrkus. Eino Leino armastas uhkustada sellega, et ta on Soome kõige inetum mees. Miks? Et rõõmustada veidigi oma ande kadestajaid.

Kõige ehedam on kadetus aga ikkagi siis, kui eeldused näivad olevat võrdsed või kadetseja kasuks, aga tulemus on teisest nõrgem.

Vene riigitegelased ei väsi rääkimast Venemaa rikkusest ja võimsusest. Eeldused ongi üüratud. Et aga tulemused ei rahulda, siis õitseb Venemaal kadetus. Kadeda himu ei rahulda see, mis on tal endal, vaid üksnes see, mis on teisel. Ja kui see, mis on teisel, saab omaks, ei paku see enam rahuldust. Kadedus on vampiir, mis elab võõrast verest. Sestap on Venemaale ükstakõik, kas ta saab Ukraina endale uhke ja viljaka – või täielikult laastatud maana. Tähtis on see, et ukrainlastel ei oleks midagi sellist, mida pole ka venelastel.

[Ilmunud ajalehes Postimees 8. aprillil 2023](#)